

НОВІ ПРОГРАМИ І ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

Усі країни долучилися до перегляду своїх освітніх систем, намагаючись забезпечити дітям умови, які дають можливість творчо розвиватися, рости сильними і здоровими, вільними, з почуттям власної гідності. Демократичні процеси в нашій державі теж зумовили висунення нових вимог до освіти, зокрема її дошкільної ланки – фундаменту творення нового освітнього простору. За роки незалежності система дошкільної освіти зазнала змін, хоча не всі вони позитивні та результативні. Однак дошкільна система за цей період удосконалюється на державному рівні. Із прийняттям Закону України «Про дошкільну освіту» постійно оновлюється її концептуальні, структурні, організаційні засади. Запроваджуються сучасні форми, зміст та методи розвитку навчання і виховання дітей. Розроблена і видана нова програма розвитку дітей, зокрема, раннього віку «Зернятко» та відповідні методичні рекомендації. На завершальному етапі перебуває апробація Програми розвитку і виховання дитини дошкільного віку. Сьогодні на Україні дошкільні заклади відвідує більше 1 мільйона 320 тис. дітей, з них 15 % малята віком до двох років (але нині втрачено досвід роботи ясельного віку). Крім того, уваги потребує дошкільна освіта тих, хто не відвідує дошкільні навчальні заклади. У них дозволяється створювати групи з різним режимом дня. Групи з гнучким режимом роботи характеризуються тим, що малята не харчуються та не увесь день перебувають у закладі. У групах нетривалого перебування діти перебувають 4 години. Групи вихідного дня створюються з метою підготовки дошкільнят до школи, таким групам надаються послуги педагогічного патронажу. У прогулянкових групах (з 9⁰⁰ до 12⁰⁰) навчальний процес здійснюється згідно віку дітей. Розповсюдження набули моделі НВК, ДНЗ – ЗОШ і навпаки.

Основним нормативним документом, який визначає вимоги до змісту та обсягу дошкільної освіти в Україні є Базовий компонент дошкільної освіти, спрямований на оновлення принципів, цілей, змісту, технологій виховання, розвитку і навчання дітей. До Базового компоненту розроблено Програму розвитку дітей дошкільного віку. Основними документами, що визначають завдання, зміст освітньо-виховної роботи з дітьми раннього і дошкільного віку є державні програми: «Малятко», «Дитина», «Українське дошкільля», «Дитина в дошкільні роки», «Зернятко».

Завдання естетичного виховання завжди були актуальними, тому що дошкільний вік є сприятливим для їхнього розв'язання. Раніше робота з естетичного виховання велася обмежено, загалом на святах і розвагах, заняттях художнього циклу. Музичні керівники орієнтувалися на засвоєння практичних умінь і навичок, певного обсягу знань, а не на розвиток естетичної культури, творчих здібностей. Національне і народне мистецтво не посідало належного місця в житті малят. Тенденція до оновлення змісту естетичного виховання намітилася у 90-ті роки, коли з'явилися авторські програми, різні технології.

Головною метою естетичного виховання на сучасному етапі є активізація творчості, розвиток творчих здібностей, нахилів, обдарувань дитини. Існують такі підходи:

1. До творчості через навчання;
2. До творчості через емоції, почуття та формування естетичного ставлення до довкілля.

У сучасних умовах в музичному вихованні увага має приділятися імпровізації дошкільнят. Імпровізація (від лат. *impravisus*) означає несподіваний, раптовий. Це вид художньої діяльності, коли щось створюють безпосередньо під час виконання роботи, музична імпровізація буває різних видів, найпоширеніші з-поміж них є співацькі й інструментальні імпровізації. У статті «Про музично-творчі навички у дітей» В. Асаф'єв писав, що головна мета співацької імпровізації – викликати в дітей «творчий музичний інстинкт», тобто звернути їхню увагу на те, що вони співають і грають. До співочої імпровізації відносять складання мелодії на запропонований текст, музичні запитання і відповіді та інше.

Критерії оцінювання дитячої творчості за Н.О. Ветлугіною:

- мелодійна лінія, її цілісність, напрям руху і співвідношення висхідного і низхідного руху, гармонійне поєднання інтересів, наявність кульмінацій;
- тональна будова мелодій, чуття ладу;
- ритм, його повторність і варіативність;
- спільність темпу і динаміки;
- будова музичної форми, її пропорції чи асиметричність;
- спільність літературного тексту і мелодії, єдність змістовних і музичних акцентів.

С. Науменко пропонує використовувати такі творчі завдання:

- а) зімпровізувати короткий ритмічний малюнок;
- б) придумати короткий віршований текст до окремих двотактових відрізків ритму;
- в) створити невеликий вірш про зиму;
- г) зімпровізувати мелодію до готових ритмізованих прикладів та ін.

Л. Дмитрева теж приділяла увагу дитячій творчості. У роботі зі старшими дошкільниками і молодшими школярами вона використовувала такі прийоми:

1. Завдання для розвитку почуття ритму (відшукати слова, фрази у заданому ритмі, передавати ритмічний мотив загадки на ударних інструментах і скласти відповідь);
2. Завдання для розвитку художньо-образних уявлень під час гри на дитячих музичних інструментах (створити заклик птаха, звукові сигнали). Знайти варіанти завершення музичної фрази. Скласти мелодії характеру маршу, польки, колискової.
3. Завдання для розвитку творчого сприймання музики (передати темп твору під час його звучання певним жестом, обрати інструмент для ритмічного супроводу мелодії).

Дитяча творчість є органічним елементом різних видів музичної діяльно-

сті. Творчий процес сприяє розвитку мислення, уяви, спостережливості, активності, позитивних емоцій, спеціальних музичних здібностей. Необхідно надавати дітям свободу і одночасно залучати їх до навчання.

Про пошкваллення роботи з естетичного виховання свідчить мережа дошкільних закладів художньо-естетичного спрямування, при яких функціонують гуртки, студії. Головна мета дошкільних навчальних закладів полягає у формуванні творчої індивідуальності, збагаченні рідною культурою. Гурткова робота дає змогу враховувати інтереси, індивідуальні здібності, нахили дітей та задовольняти попит батьків. Головний принцип у роботі сучасного дошкільного закладу – акцентувати увагу на обдарованості кожної дитини, активно використовувати форми і методи, які заохочують до імпровізації, фантазування. Сьогодні більше уваги слід приділяти самостійній музичній діяльності.

У сучасному музично-естетичному вихованні дошкільнят увага приділяється гри-драматизації, яка розглядається як маленька вистава, перехідна форма від гри до мистецтва. Це елементарна форма синтезу мистецтв, доступна дітям. Об'єднання декількох видів мистецтв впливає на художній розвиток дитини (музика, сприйняття, співи, рухи, пантоміма, художнє слово, дизайн), все це створює художній образ. Підчас музичного навчання в навчально-виховному закладі важливо навчити дітей виконувати індивідуальні, групові ролі, орієнтуватися у сучасному просторі, рухатися з предметами, володіти голосом, творчо втілювати ролі.

Естетичне виховання має пронизувати весь педагогічний процес, охопити всі форми роботи з дітьми (заняття, свята, розваги, самостійну музичну діяльність, гуртки). Важливо комплексно використовувати твори музичного, театрального, літературного, образотворчого мистецтва в контексті загальнолюдської і національної культури, організовуючи цілеспрямоване педагогічне спілкування дітей у середовищі мистецтва для введення їх в історичну епоху, ознайомлювати з національним колоритом, засобами художньої виразності, притаманними різним видам мистецтва.

Останнім часом в Україні ми спостерігаємо «бєбі-бум». І хоча за цей час змінилася політична ситуація в нашій країні, змінилася ідеологічна основа виховання, психолого-педагогічний «портрет дитини» раннього віку загалом той самий. Уваги заслуговує досвід музичного виховання найменших Т. Науменко, яка захистила кандидатську дисертацію, надрукувала більше, ніж 100 наукових праць, методичних статей. В її доробку майже 10 державних («Малятко», «Базовий компонент дошкільної освіти») та авторських програм. Вона стверджує, що діти сприймають оточуючий світ цілісно, підсвідомо, відчуваючи зв'язки між предметами і явищами. Малюта дуже швидко сприймають інформацію, легко засвоюють її. Малюки розуміють не тільки зміст слів, а й інтонацію дорослого. Діти до трьох років підсвідомо засвоюють стиль поведінки, що може вплинути на формування їхнього характеру.

Ранній вік науковці досліджують мало, адже важко діагностувати поведінку такої дитини. Результати виховання віддалені в часі. Для перевірки наукової концепції Т. Науменко створила конспекти інтегрованих занять, особисто та з музичними керівниками, вихователями дитячих садків м. Києва апробувала їх

протягом тривалого часу. Її конспекти спрямовані на розвиток музичних здібностей дітей, їхній розумовий та мовленнєвий розвиток. В основу покладено музичні заняття, але нетрадиційні. Від звичайного музичного заняття кожне інтегроване відрізняється тим, що на ньому обов'язкового відбувається активізація мовлення дітей та розвиток мислительних операцій (узагальнення, порівняння, аналіз, синтез). Що цьому сприяє? По-перше, зв'язок музичного заняття з іншими (розвиток мовлення, фізкультура, малювання тощо), які здійснюються за змістом методом «міжпредметних зв'язків». По-друге, щоб діти засвоїли певні поняття, потрібно під час заняття відзначати їх інтонаційно, робити логічний наголос на необхідному слові. На заняттях потрібно використовувати велику кількість атрибутів та дидактичного матеріалу. Крім того, у роботі з дітьми Т. Науменко задіявала усі аналізатори: вони не тільки дивилися і слухали, а й нюхали, смакували, торкалися ... По-третє, важко давати дітям змогу подумати, самостійно відповісти на запитання дорослого. Часто в групах дітей раннього віку вихователі ставлять запитання і самі на нього відповідають. Такий метод виправданий на початковій стадії навчання. Після кількох повторень дитина сама у змозі відповісти на запитання і їй потрібно надати таку змогу. Це допоможе розвинути у дітей розумові здібності, пам'ять, мислення. Під час занять доцільно використовувати музичні інструменти, а також звукозапис. Це сприяє не тільки розвитку слуху, а й мисленню – ділиться думками Т. Науменко [4].

Цікавий досвід з музично-естетичного виховання накопичений у Росії. До послуг педагогів там пропонуються такі програми з музичного виховання як «Гармонія», яка включає п'ять видів діяльності, побудована з урахуванням вікових особливостей дітей. Завдання педагога – допомогти ввійти у світ музики, почути її, зрозуміти, пережити, формувати емоційну чутливість, тому на музичних заняттях використовують спеціально підібраний матеріал, відповідно до віку дітей, методи роботи, різні види художньої діяльності, твори мистецтва. Музично-ритмічні рухи включають народний, побутовий, сценічний танок, ритмічну гімнастику, аеробіку. У структурі музичного руху виділяють три частини:

1. Основні рухи (кроки, біг, стрибки);
2. Поставлені педагогом музично-образні етюди;
3. Творчі етюди.

При навчанні співам акцент робиться на постановку голосу. Гра на дитячих музичних інструментах традиційно буває буквеною, цифровою, кольоровою, але таке навчання не вважається розвиваючим. У програмі акцент робиться на навчання гри на слух, оскільки це є продуктивною методикою. Програма «Малыш» пропонується для першої молодшої групи, містить усі види діяльності і слухання класичної музики. Програма «Синтез» спрямована на розвиток музичного сприйняття на основі синтезу різних мистецтв. Вона включає твори зображувального мистецтва, художньої літератури, побудована за віковими групами, починаючи з середньої. Програма «Играем в оркестре по слуху» включає матеріал для всіх вікових груп, партитури для гри в ансамблі та оркестрі.

В основу усіх програм покладено, в першу чергу, розвиток музичних здібностей. Музичний репертуар містить народну, класичну та сучасну музику.

Програма «Лад» спрямована на духовно-патріотичне виховання, здійсню-

ється за народно-православним календарем. Розвиток музичних здібностей відбувається на основі використання фольклору.

Програма розвитку творчих здібностей дошкільників засобами театрального мистецтва «Театр – творчество – діти» і методичні рекомендації до неї, створена для дітей 3-7 років. Мета програми – розвиток особистості, пізнавальної сфери дитини, її творчого потенціалу.

Нові програми і технології навчання мають вирішити одну з найболючіших проблем сучасності – організацію золотого фонду України – юних талантів. Музично-естетична діяльність в дошкільному навчальному закладі має сприяти вияву нахилів та здібностей дитини, розвитку творчого ставлення до завдань, а згодом, і до праці. У музичній діяльності узагальнюється увесь досвід дитини (естетичний, етичний, інтелектуальний, трудовий), набувають якісного результату ті знання і способи діяльності, які вона набула в різних видах занять.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти. – К.: Редакція журналу «Дошкільне виховання», 1999 р.
2. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття) Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.1993 р. № 896.
3. Експериментальна програма розвитку дитини дошкільного віку / Наук. кер. О.Л. Кононенко. – К.: Світич, 2004. – 149 с.
4. Науменко Т. Музичне виховання найменших: Інтегровані заняття. – К.: Шк. світ, 2007. – 128 с. – (Б-ка «Шкільного світу»).
5. Ражников В.Г. Резервы музыкальной педагогики. – М., 1980.